Doru Popovici: „Introducere în opera contemporană"

Nu este lipsit de însemnătate faptul că, în preocupările de creaţie ale lui Doru Popovici, genul dramatic muzical beneficiază de o atenţie deosebită, dovadă fiind producţiile sale de pînă acum : operele *Prometeu* şi *Mariana Pineda*. Ceva din universul complex, fascinant, brăzdat astăzi de numeroase contradicţii — reflectînd firesc întreaga problematică estetică şi tehnică a muzicii contemporane şi comportînd, în plus, probleme specifice dezvoltării genului — se răsfrînge şi asupra scrierilor cu caracter critic ale lui Doru Popovici. Rod, aşadar, al acestui circuit de idei, ce se stabileşte între gîndirea implicită (creatoare) şi cea explicită (teoretică), trebuie considerat şi recentul volum, intitulat *Introducere în opera contemporană*, publicat de către Editura timişoreană, „Facla".

Creaţia de operă a zilelor noastre se impune autorului din perspectiva limbajului diferenţiat pe care îl utilizează compozitorii, a procedeelor de construcţie muzical-dramatică, a orientărilor estetice general-muzicale sau acuzat liric-teatrale, a teoriei culturii. Indispensabile evaluării acestui compartiment al creaţiei muzicale (al oricărei creaţii, în cele din urmă), aceste criterii se întrepătrund în cadrul fiecărui comentariu realizat de către autor, conform nu unei imuabile strategii muzicologice ci în funcţie de particularităţile unei lucrări, de realitatea concret-stilistică a creaţiei unui autor sau altul. Se desprinde din aceasta năzuinţa permanentă a lui Doru Popovici de a surprinde, prin diferite mijloace, *valoarea*, semnificaţia unor orientări pe tărîmul operei din perspectiva prezentului ; o dată mai mult, asistăm la reafirmarea adevărului că modul de gîndire al unui creator, preponderent axiologic, se bazează pe discernerea valorii, ca sumă a unui complex de factori, investigaţi din perspectivă obiectivă sau, mai ales, subiectivă.

Cartea conţine trei categorii de materiale, de factură în general eseistică, constînd din medalioane de creatori, comentarii ale unor opere singulare şi treceri în revistă ale genului pe o perioadă istorică mai amplă. Între acestea vom menţiona capitolul dedicat operei româneşti, în care, făcînd parte dreaptă marii majorităţi a compozitorilor care şi-au cheltuit forţele în acest domeniu, priveşte critic contribuţia fiecărui autor (un asemenea punct de vedere putînd a se discerne din chiar proporţiile subcapitolelor). S-ar putea totuşi obiecta că binevenita viziune de creator a lui Doru Popovici asupra genului se transformă uneori într-un criteriu prea personal, astfel încît, confruntarea a numeroase creaţii româneşti cu tiparul operei-madrigal dă naştere unor etichetări ce ar fi posibil să nu corespundă întotdeauna intenţiilor de care au fost animaţi unii dintre colegii săi de generaţie.

O introducere, mărturisind chiar prin titlu dorinţa autorului de a nu prefaţa, de a nu supune încă unei analize problematica propriu-zisă a genului, constituie totuşi o modalitate de familiarizare a cititorului cu fenomenul general al dezvoltării muzicii contemporane.

Scrisă cu pasiune, cu dăruirea cunoscută a autorului şi cu gustul său pentru dialogul cu problemele fundamentale ale artei, cartea se situează, fără îndoială, deasupra unui simplu şi, adesea, ineficient ghid de operă, oferind cititorului neavizat şi celui doritor să se iniţieze imaginea unei realităţi artistice vii, idei nuanţate şi atrăgătoare, capabile a stabili contactul cu o lume plină de „secrete", iar profesionistului, puncte de vedere personale şi, în acelaşi timp, întemeiate pe cultura de specialitate, ce nu-l vor lăsa pe cel din urmă nepăsător, oricare ar fi convingerile sale şi oricare ar fi angajarea sa în cîmpul activităţii creatoare.

Gheorghe FIRCA

CRONICA DISCULUI

Casa de discuri *Electrecord* a gravat recent, din creaţia lui George Enescu, şi acele lucrări scrise la tinereţe. Deşi ele sînt cîntate, este adevărat cu o frecvenţă poate mai mică decît alte lucrări, totuşi sînt demne de a figura, cu cinste, în repertoriul de cameră. Vom cita în primul rînd *Sonata I-a pentru pian şi vioară* şi de asemenea *Cantabile şi presto pentru flaut şi pian*, aceasta din urmă figurînd aproape nelipsit din repertoriul reputatului şi valorosului flautist Jean Pierre Rampal. Lucrările care figurează în discul de care ne ocupăm (STM-ECE 0949) au fost încredinţate unor tineri dar deosebit de talentaţi interpreţi români, care s-au distins nu numai la noi dar şi peste hotare.

Sonata I-a pentru pian şi vioară în Re major op. 2, este una dintre cele mai timpurii lucrări ale lui George Enescu. Ea îl anunţă deja pe marele compozitor de mai tîrziu. Alcătuită din trei mişcări, *Sonata* relevă nu numai acel lirism captivant şi sobru ce alcătuieşte unul din elementele de fond ale creaţiei enesciene, dar şi arta componistică a artistului pentru care virtuozitatea sa celebră nu a reprezentat decît — aşa cum însuşi a arătat în amintirile sale — acel indispensabil *gagne pain*.

Interpreţii, pianista Irina Staicu cîntă în prima mişcare *Allegro vivo*, cu fermitate, cu decizie, iar violonistul Avy Abramovici redă cu eleganţă acea cantabilitate specific enesciană ; cuplul se afirmă bine sudat de-a lungul întregii lucrări. Relevăm nota dramatică a interpretării din partea mediană, *Quasi Adagio*, unde vioara apare adesea pe primul plan ; dar şi pianista are o intensă şi activă participare, vădind o inteligentă muzicalitate. *Allegro* final, luminos, e cîntat nuanţat şi cu mult dinamism.

Cantabile şi Presto, piesă de o înaripată inspiraţie, ne oferă posibilitatea de a aprecia volutele şi arabescurile sonore ale virtuozului flautist Virgil Frîncu precum şi pianistica precisă, frumos şlefuită a lui Nicolae Licareţ.

https://biblioteca-digitala.ro

În Allegro de concert pentru două harpe, interpretele Elena Ganțolea și Iulia Cochino se aplică să redea cu succes gîndirea și sensibilitatea maestrului în această piesă care pune la încercare nu numai virtuozitatea interpretelor, dar relevă și măiestria compozitorului în a crea o piesă extrem de interesantă ca fond emoțional și structură armonică, scrisă pentru două instrumente, de data aceasta, identice. Discul se încheie cu *Legendă pentru trompetă și pian*, piesă care dezvăluie atît dramatismul enescian cît și măiestria sa de a scrie pentru un instrument ce reclamă pe alocuri o mare bravură și căreia îi corespunde cu brio trompetistul Iancu Văduva și alături de el pianistul Nicolae Licareț, care se întrec în a cînta lucrarea cu mult farmec, cu poezia unei adevărate legende de demult...

★

Dacă ar fi să parafrazăm pe comentatorul care a spus cîndva despre Schubert că „dacă ar fi trăit mai mult ar fi pus toată poezia germană în muzică", am afirma și noi despre Electrecord că, pînă la urmă va imprima pe discuri toată muzica românească, judecînd după multitudinea imprimărilor pe care le-a făcut și le face necontenit în toate genurile și aparținînd celor mai diverși compozitori. Nu mai vorbim despre muzica populară.

Recent a înregistrat poemul vocal-simfonic *Comunistul* de Constantin Palade, pe versuri de Nicolae Labiș.

Ținem să relevăm foarte pe scurt, în primul rînd, calitatea lucrării, a muzicii. Constantin Palade are o frumoasă experiență personală în ceea ce privește mînuirea maselor corale și cumpănirea judicioasă a acestora cu cele instrumentale. (Ne gîndim la *Balada despre Gheorghe Doja* și la oratoriul *Grivița luptătoare* ș.a.) În *Comunistul* apar evident cîteva atribute permanente ale scrisului său muzical. În primul rînd melodicitatea, fluidă, naturală, accesibilă. Armonizările sînt făcute cu o artă personală, și fără a forța lucrurile ele apar deosebit de vii, de colorate și pe alocuri îndrăznețe. Scriitura este modulantă. Esența muzicii este cu totul românească sub raportul obîrșiei intonaționale și fără nici un împrumut folcloric direct. Constantin Palade a reușit să creeze echivalențe sonore cu frumoasele și sugestivele versuri ale poetului, realizînd totodată contraste dinamice și de atmosferă pe care le socotim de-a-dreptul fericite. Pe lîngă cîntecul cu caracter mai mult sau mai puțin popular, doinit, unde corul feminin este folosit adesea în exclusivitate, întîlnim și rezonanțe de cîntece de masă adecvate conținutului poeziei și care adoptă ritmuri uneori apăsate, ca de marș, ele fiind încredințate corului bărbătesc. (Ex. *„Nimic pentru tine, tot pentru toți"*).

Autorul dovedește un viu simț al contrastelor făcînd să alterneze pasajele tumultuoase, viguroase, cu cele lirice, chiar duioase, în raport cu exigențele poetice ale textului.

Discul (ECE 0980) este înregistrat după interpretarea dată lucrării de dirijorul Ion Baciu și orchestra simfonică și Corul Filarmonicii „Moldova" (maestru de cor Ion Pavalache).

Relevăm bunul echilibru păstrat între masele vocale și cele orchestrale, (orchestra este de altfel folosită de compozitor din plin) și claritatea redării pasajelor cu caracter polifonic de către cor. Finalului i-a fost imprimată nota sărbătorească, înălțătoare, cerută de caracterul eroic al versurilor lui Nicolae Labiș. Imprimarea este făcută cu îngrijire pentru valorificarea în chip cît mai eficient a muzicii și a textului poetic. Totul apare clar, luminos, bine pus la punct și de o cantabilitate antrenantă, convingătoare.

J. V. P.

★

Apariția discului cu *Triosonate* de Telemann (STM-ECE 0981), realizat de Casa Electrecord, se înscrie în efortul mondial de reabilitare în fața publicului a creației acestui compozitor — mai întîi pe nedrept uitat, asemeni lui Bach, iar apoi (după redescoperirea muzicii barocului de către romanticii Mendelssohn-Bartholdy și Schumann) — nedreptățit în continuare, în numele unei postume „vendeta" asupra aceluiași Bach căruia contemporanii săi i-l preferau !

Optînd pentru *Triosonatele în mi minor* și în *Do major* — pentru flaut, oboi și bas continuu — și în *sol minor* — pentru oboi, viola da gamba și bas continuu —, precum și pentru *Concertul în sol minor* — din ale cărui patru formule instrumentale propuse de compozitor a fost aleasă următoarea : flaut, clavecin și bas continuu — cvartetul *Collegium Musicum Academicum* al Conservatorului din Cluj-Napoca a urmărit să pună în valoare inepuizabilele resurse de fantezie ale unui mare maestru al muzicii de cameră ; interpretarea, inspirată și pasionată, e de natură să spulbere falsa imagine a unui Telemann „Kleinmeister", „Veilschreiber"... Membrii formației : Gavril Costea (flaut), Liviu Vârcol (oboi), Ilse L. Herbert (viola da gamba), Ecaterina Botăr (clavecin) — au deja o experiență artistică, comună, de 7 ani — timp în care, alături de activitatea concertistică, au susținut și una discografică : un program Rameau-Leclair (STM-ECE 0771), altul cu Triosonate de Buxtehude, Telemann, Pepusch și Händel (STM-ECE 0710) și, mai recent, unul dedicat lui Dittersdorf (STM-ECE 0953), realizat în colaborare cu orchestra simfonică a Filarmonicii din Cluj-Napoca, sub bagheta lui Mircea Cristescu. Este frapantă, desigur, înscrierea lui în aceeași operă de promovare a valorilor pe nedrept neglijate : austriacul Dittersdorf este, față de Haydn și Mozart, ceea ce este germanul Telemann față de Bach și Händel. În plus, pentru noi, românii, personalitatea lui Dittersdorf are o semnificație mai adîncă, numele său legîndu-se de unul din momentele de vîrf ale vieții muzicale pe meleagurile noastre, în veacul al XVIII-lea : în cei 5 ani petrecuți la Oradea, la curtea episcopului catolic de origine

https://biblioteca-digitala.ro

cehă, baronul Adam Patachich, muzicianul austriac a construit o scenă de teatru pentru spectacole de operă și a organizat o orchestră ce rivaliza — ca mărime și valoare — cu acelea din Braunschweig, München, Mannheim sau Stuttgart.

Cele trei *Concerte* reunite pe disc — *pentru flaut, în mi minor* (solist Gavril Costea), *pentru clavecin, în La major* (solistă Ecaterina Bòtar) și *pentru oboi, în Sol major* (solist Liviu Vârcol) — conturează evoluția genului de la tiparul baroc către cel clasic, marcînd admirabil contribuția lui Dittersdorf la cristalizarea unei forme și unui stil atît de importante pentru istoria muzicii.

În continuare un intermezzo liric : două discuri cu muzică de operă. Primul, dedicat lui Wagner (STM-ECE 0954), alătură uverturilor la *Tannhäuser* și *Maeștrii cîntăreți din Nürnberg* două pagini celebre din opera *Tristan și Isolda : Preludiul* și scena *Moartea Isoldei.* Pe lîngă meritul de a pune aceste momente de referință ale creației maestrului de la Bayreuth la îndemîna iubitorilor muzicii wagneriene (care, dacă nu mai sînt fanatici, ca acum jumătate de veac și mai bine, sînt cel puțin tot atît de numeroși !), înregistrarea prilejuiește discofililor întîlnirea cu o formație de prim rang în contextul forțelor interpretative românești : orchestra simfonică a Filarmonicii din Cluj-Napoca, aflată sub conducerea lui Emil Simon. Cît privește partitura Isoldei, aceasta a fost încredințată sopranei Magdalena Cononovici, solistă a Operei Române din București, artistă ce s-a afirmat în ultimii ani drept o autentică cîntăreață wagneriană, prin sensibilitatea, echilibrul, rafinamentul și pasiunea interpretărilor sale.

Al doilea disc, cuprinzînd arii celebre din operele nu mai puțin celebre ale lui Rossini, Verdi și Puccini (STM-ECE 0955), este realizat tot de artiști clujeni — de data aceasta membri ai colectivului Operei Române, instituție ce și-a sărbătorit în toamna aceasta 55 de ani de activitate, scenă lirică de a cărei înființare se leagă numele unui artist de talie mondială : Dimitrie Popovici Bayreuth. Se fac simțite, și în interpretările incluse de acest disc, aceleași calități pe care presa italiană le remarca, cu ocazia turneelor din '71, '72, '73 : „pregătirea, pasiunea plină de respect față de muzică, echilibrul perfect, cîntăreții — toți de valoare și muzicali — orchestra solidă" etc. Sub bagheta dirijorilor Ion Iancu, Petre Sbârcea și Alexandru Taban, orchestra cîntă firesc, degajat, creînd decorul autentic în care evoluează soliștii : soprana Niculina Mirea (continuăm să citățm aprecierile criticilor italieni — „o artistă completă, cu o voce agilă, frumoasă și întinsă, cu magnifice supraacute"), mezzo-soprana Milca Nistor („La vibrante"), tenorul Paramon Maftei („voce magnifică și robustă", „de amplă respirație și cu o emisie remarcabilă"), baritonul Vasile Cătană („interpret de mare clasă prin creațiile sale de un efect irezistibil"), basul Mircea Moisa (tînăr laureat al cîtorva prestigioase concursuri internaționale), basul Titus Pauliuc („vocal și scenic, un artist complet, care posedă unul din cele mai frumoase timbruri ce se pot auzi astăzi").

În fine, iată-ne ajunși la ultima secțiune a programului nostru discografic; ea cuprinde lucrările a doi reprezentanți ai școlii componistice românești.

Primul disc (STM-ECE 0950) cuprinde una din operele majore ale compozitorului, muzicologului și pedagogului Sigismund Toduță : oratoriul *Miorița* (1958), expresie muzicală a supremei valori folclorice românești — balada cu același nume. Substanța sonoră, extrem de complexă, este concepută într-un stil modal, cu o polifonie bogată și o armonie variată și interesantă. Versiunea interpretativă înregistrată pe disc este născută din colaborarea orchestrei simfonice a Filarmonicii din Cluj-Napoca cu Corul Radioteleviziunii din București, sub conducerea dirijorului Emil Simon (dirijorul corului : Aurel Grigoraș) și cu concursul celor mai buni cîntăreți români ai genului : soprana Emilia Petrescu, mezzo-soprana Martha Kessler, tenorul Valentin Teodorian.

În încheiere, discul (STM-ECE 0952) cuprinzînd *Clepsidre I și II* de Anatol Vieru. Cele două lucrări reprezintă punctul culminant al unei evoluții artistice care se întinde pe două decenii (și unde, nu întîmplător, o treaptă importantă este marcată tot de un oratoriu, *Mioriță,* scris în 1957 — adică un an înaintea celui al lui Toduță). Preocuparea compozitorului de a explora spații sonore inedite este materializată de astă dată în două interesante formule : orchestră și trompetă, în *Clepsidra I ;* orchestră, cor, nai și țambal, în *Clepsidra II,* piesă ce propune astfel un nou tip de oratoriu. În prima lucrare, trompetistul Tănase Bucătaru și orchestra de studio a Radioteleviziunii dirijată de Ludovic Baci subliniază caracterul concertant al partiturii, structurată — ca și *Clepsidra II* — în trei straturi muzicale numite de autor, plastic și sugestiv : *perpetuo, efemeride* și *soli.* Iar în cea de a doua piesă, alături de orchestra simfonică a Radioteleviziunii condusă de Iosif Conta, corul *Madrigal* dirijat de Marin Constantin și soliștii Gheorghe Zamfir (binecunoscutul naist) și Toni Iordache (un nu mai puțin inspirat mînuitor al altui instrument popular tradițional — țambalul) pun în valoare profundele trăsături naționale ale acestei muzici, cu solide rădăcini în straturile fundamentale ale folclorului românesc.

L. V.

https://biblioteca-digitala.ro